

AFFEKTEISTA, EMOOTIOISTA JA TUNTEISTA

CHRISTIAN VON SCHEVE

Tunteen (*feeling*) käsite on yleisin ja laaja-alaisin subjektiivisen kokemuksen luokka. Tunteita on monenlaisia ja niitä voidaan ryhmitellä eri tavoin. Ne voivat liittyä aistihavaintoihin tai kehollisiin aistimuksiin, kuten nälän tuntemukseen tai kutinaan. Niitä voi liittyä myös asenteisiin, mielialoihin ja mielipiteisiin sekä emootioihin ja affekteihin. Tunteet ovat määritelmän mukaan kokemuksia, jotka edellyttävät tietoisuutta mutta eivät välttämättä intentionaalisuutta.

Emootiot sisältävät erityisiä tuntemuksia, jotka ovat seurausta emootioiden komponentiaalisesta rakenteesta. Yleisesti hyväksytyyn käsitykseen mukaan emootioihin sisältyy arviointeja, intentioita, motorista käyttäytymistä, toimintataipumuksia sekä tuntemuksia. Emootion subjektiivinen kokemus on siten näiden komponenttien muodostaman, enemmän tai vähemmän järjestyneen ja ajallisesti eriytyneen hahmon kokemista. Näitä hahmoja luokitellaan ja nimetään emootiokäsitteiden, kuten ”suuttumuksen” ja ”häpeän”, avulla. Jotkut näistä hahmoista voivat olla kulttuurisesti universaalimpia kuin toiset, koska ne ovat vasteita laajasti jaettuuihin evolutionaarisiiin haasteisiin. Yhtä tärkeitä näiden ”prototyyppisten” tilanteiden kannalta ovat kuitenkin kulttuuriset mallit, merkitykset ja käsitykset emootioista. Ne eivät ainoastaan määritä historiallisesti ja kulttuurisesti vaihtelevin tavoin, mitä emootioita arvostetaan, odotetaan tai hyväksytään tietyissä tilanteissa, vaan myös sen, miten niitä ilmaistaan ja koetaan.

Affekti on minulle hankalin luokka koska se kietoutuu hyvin erilaisiin teoriakenttiin. Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteissä se viittaa jäsentymättömään, fysiologisesti primitiiviseen keholliseen asennoitumiseen, joka värittää havaintojamme ja johon kuuluu alkeellisia arvottavia ominaisuuksia sekä toimintayllyke. Affekteihin voi kuulua tai olla kuulumatta tunteita, ja oletan että emootioihin kuuluu usein affekteja. Affektista tekee mielestäni kiinnostavan käsitteen sen riippumattomuus kielestä, ajattelusta tai käsitteellisistä edustuksista. Affekti on välitön ja välittymätön. Jotkut ovat kuvailleet sitä eräänlaiseksi suuntautuneisuudeksi maailmaan, ja tämä tiivistää sen merkityksen mielestäni hyvin. Affekti on lisäksi, toisin kuin emootiot, jatkuva siten, että olemme aina jossain affektiivisessä ”moodissa” tai ”tilassa”. Monia näistä oletuksista on löydettävissä myös kulttuuritutkimuksen teorioista, joista monet nojaavat myös psykologiseen tai neurofysiologiseen tutkimukseen. Kulttuuritutkimuksessa affekti liittyy kuitenkin usein revisio-naariseen suhde- tai prosessionologiaan, ja siten se täytyy ymmärtää olennaisesti yksilöllisyyden kieltävänä tai ylittävänä. Affektin otaksutaan tällöin olevan erilaisten ruumiiden tai kappaleiden (”body”) – ei yksinomaan ihmis- ja eläinrumiiden – välinen intensiteetti tai voima, joka vaikuttaa niiden kykyyn vaikuttaa ja tulla vaikutetuiksi.

Kysymys, ovatko emootiot ja affektit relationaalisia, riippuu siitä, mitä ”relationaalisella” ymmärretään, sekä siitä perspektiivistä, joka on tarkoituksenmukaisin suhteessa tarkasteltaviin

kysymyksiin. Minulle emootiot ovat relationaalisia siinä merkityksessä, että ne asemoivat yksilön fyysikaaliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöön, ja emotionaaliset kokemukset ovat näiden suhteiden hetkellisiä ilmentymiä ja ilmauksia, jotka heijastavat yksilön uppoutuneisuutta ympäristönsä. Koko lailla sama pätee mielestäni affektiin psykologisesti ymmärrettynä. Kulttuuritutkimuksen affektiteorioilla on kuitenkin kiinnostava kanta tähän kysymykseen, sillä niiden mukaan affekti on kehojen välinen suhde, ei tämän suhteen jonkinlainen ilmentymä. Useimpien emootioteorioiden mukaan eri emootiot, kuten suru, pelko, häpeä, syyllisyys ja ilo, voidaan erottaa toisistaan. Affektin laita on toisin. Affekti on kiinnostava, koska sillä on ulottuvuuksia, mutta sitä ei voi kategorisoida.

Emootioiden ja affektien tutkimuksessa on monia yleisesti hyväksytyjä menetelmiä. Siinä missä useimmat kvantitatiiviset tai standardisoidut lähestymistavat keskittyvät emootion komponentteihin, kuten fysiologiaan, kognitioon tai kasvonilmeisiin, kvalitatiiviset menetelmät tavoittavat hyvin emootion subjektiivisen kokemuksen. On silti tärkeää huomata, etteivät myöskään nämä menetelmät tavoita kokemusta suoraan, vaan ne ammentavat kokemuksen itsehavainnoivasta ja -reflektoivasta tulkinnasta. Uskon, että ”tilannekuvia” affektien yksilötason vastineista voidaan havaita esimerkiksi neurofysiologisella menetelmällä. Tällöin on kuitenkin tiedostettava, etteivät nämä menetelmät ainakaan nykyään tee oikeutta affektin käsitteelliselle kirjolle ja relationaaliselle luonteelle. Sama pätee myös muihin kokeellisiin lähestymistapoihin sekä haastattelu- ja pitkittäistutkimuksiin. Siinä mielessä epäsuorat likiarviot vaikuttavat hedelmälliseltä tutkimusreitiltä.

Suurin osa seuraamastani emootiotutkimuksesta noudattaa normaalia tieteellistä paradigmaa, joko induktiivisia tai deduktiivisia lähestymistapoja. Osa kulttuuriteoreettisesta affektitutkimuksesta näyttää noudattavan normatiivista ja poliittista ohjelmaa, ja joskus se on lähempänä taidetta tai aktivismia kuin tieteellisen tutkimuksen periaatteita, jotka olen omaksunut akateemisessa koulutuksessani. Minun täytyy myöntää, että koen tämän epä mukavaksi. Olen kuitenkin avoin performatiivisille ja itsereflektiivi-

sille metodologisille innovaatioille, kuten Andrew Abbotin vaatimukselle lyyrisestä sosiologiasta (narratiivisen sijaan). Ne voivat varmasti tarjota uusia oivalluksia. Kulttuuritutkimus on myös usein kiinnostunut tulkitsemaan yksittäisiä teoksia, tapauksia tai tilanteita, kun taas yhteiskuntatieteet ovat kiinnostuneempia yleistettävissä olevista löydöksistä ja mekanismeista.

Neurotieteet ja affektiteoriat tulevat lähelle toisiaan korostaessaan affektin kehollisuutta. En ole kuitenkaan varma, voiko näitä lähestymistapoja sovittaa yhteen. Toisaalta affektitutkimuksessa viitataan usein neurotieteellisiin käsityksiin ihmisruumiista, joten jotain vastaavuutta näyttää olevan. Toisaalta nämä teoreettiset perinteet ovat hyvin erilaisia tietoteoreettisilta ja ontologisilta taustaoletuksiltaan. Affektiteoria ei ole kiinnostunut yksinomaan ihmisruumiista vaan kaikenlaisista kappaleista ja tästä syystä neurotieteelliset käsitykset ovat sovellettavissa vain murto-osaan kappaleista. Affektiteoria vetoaa moniin myös lupaavana ”kuvailevana kielenä”, jonka avulla voidaan ymmärtää yksittäisiä ilmiöitä, kuten teatteriesityksiä, kun taas neurotieteessä affektia tarkastellaan luonnollisena luokkana ja ollaan kiinnostuneita yleistettävyydestä.

Suurin osa olemassa olevasta emootio- ja affektitutkimuksesta tutkii tunteiden välittymistä kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. En kuitenkaan pidä kasvokkaista vuorovaikutusta mallina affektin tai emootion relationaalisuuden ymmärrykselle, vaan ajattelen että digitaalista ja virtuaalista mediaa voidaan ajatella yhtä lailla relationaalisena. Mielestäni teoreettinen haaste liittyy joihin käsityksiin affektista ”esidiskursiivisena” tai ”esikielellisenä”, joten kysymys on pikemminkin siitä miten tekstin ja kielen otaksutaan vaikuttavan ruumiisiin, jos se ei tapahdu merkityksen ja ymmärryksen välityksellä.

Suomentanut Mikko Salmela.

Kirjoittaja on sosiologian professori Freie Universität Berlinissä.